

بیاد پر و فسور هر تسفلد

(۱۸۷۹ - ۱۹۴۸ م.)

یکی از بزرگان مستشرقین و از فضایی متبحر ایرانشناس که قریب بده ماه قبل روی در نقاب خاک کشیده و با وجود حق عظیمی که بگردن ایران از لحاظ خدمت بتاریخ قدیم آن دارد در هیچیک از ج. رایید و مجلات از او یادی نشده پروفیسور ارنست هر تسفلد آلمانی است.

این عالم بزرگ که در معرفت خطوط و السنه قدیمه و احاطه بتاریخ ایران - باستان و عراق و اسلام از اعجوبه های زمان بود بتاریخ ۲۳ ژویه ۱۸۷۹ میلادی (سوم شعبان ۱۲۹۳ هجری) در آلمان متولد شده و سالها در دارالفنون برلین سمت استادی داشته و از جانب آن دارالفنون و مؤسسات علمی دیگر آلمان چند بار بعراق و ایران و مصر برای حفاری و تحقیقات تاریخی آمده و بعد از استیلاى هیتلر و اتباع او بر آلمان در انگلستان و امریکا مقیم شده بوده و در آخر کار در فوریه امسال (زمستان ۱۳۲۶ شمسی) در شهر بال از بلاد سویس بسنی قریب بشصت و هشت سال وفات یافته است. تا سال ۱۸۳۹ که با سال شصتم از تولد او همارن میشد هر تسفلد ۱۹۰ کتاب و رساله و مقاله در موضوعات مختلفه مربوط بتاریخ و السنه و ادیان ایران و کلدیه و عیلام قدیم و اسلام نوشته بود و این جمله تا وقتیکه مرد از ۲۰۰ نیز تجاوز میکرد. آقای ریچارد فرای^۲ استاد دارالفنون هاروارد در امریکا که با پروفیسور هر تسفلد آشنایی تمام داشته و از محضر او استفاده میکرده بخواش ما چند ماه قبل شرحی بیاد آن مرحوم نوشته اند که ما ذیلاً ترجمه آنرا برای استفاده خوانندگان محترم بدست میدهم.

***

مستشرق و عالم بزرگ علم آثار قدیمه ارنست هرتسفلد که قریب شش ماه قبل در شهر بال از بلاد سوئیس فوت کرد یکی از اعظام علمائی است که ما را بمعرفت احوال ایران قدیم آشنا ساخته اند چنانکه هرتسفلد اوّل کسی است که اهمیت دخالت ایران دوره ساسانی را در تاریخ معماری و صنعت بعالم فهمانده و در نتیجه مطالعات و تحقیقات عدیده در خصوص معماری و ابنیه ایران قدیم دایره اطلاعات دیگران را که در این باب بسیار محدود بود وسعت کامل بخشیده است.

علم و اطلاع بی پایان هرتسفلد تنها محدود بایران نبود بلکه نسبت باحوال عالم عربیت و تمدنهای قدیم سرزمین بین النهرین نیز احاطه و معرفتی تمام داشت.

نام هرتسفلد پیوسته با تاریخ تخت جمشید (پرسیولیس) توأم خواهد بود چه اوست که اول بار در آن خرابه ها با روشی علمی بجفاری پرداخته و نتایج مهمی بدست آورده است. انتشار متن و ترجمه کتیبه پهلوی پایکولی یکی از بزرگترین کارهایست که بدست هرتسفلد انجام یافته و بالنتیجه تمام فضائی را که در باب ایران قدیم کار میکنند قرین امتنان ساخته است.

در این کتاب هرتسفلد منتهای هنرمندی خود را در خواندن کتیبه ای که قسمت اعظم آن لایق، بنظر میرسیده ظاهر نموده است.

در باب زبان فرس قدیم کتاب «کتیبه های فرس قدیم» او که ضمناً تجرّوی را در معرفت زبان اکادی و زبان عیلامی میرساند از شاهکارهاست. تا تاریخ نشر این کتب فضلا در خصوص زبان عیلامی اطلاعات زیادی نداشتند.

الواح عیلامی فراوانی که او در تخت جمشید بدست آورده و عدد آنها از هزار متجاوز است مواد بسیار خوبی است برای دانشمندی که در آینده بخواهند در باب دوره تاریک سلطنت پادشاهان اولی خاندان هخامنشی تحقیقاتی کنند.

سلسله انتشاراتی که بزبان آلمانی تحت عنوان «اطلاعات راجع بآثار قدیم ایران» بتوسط او منتشر میشده نامش «بست کار و مهارت کامل او در باب این موضوع است».

هرتسفلد در کشف آثار قدیمه و کتیبه های مجهول نابغه بود چنانکه پیش از او هیچکس نمیدانست که کتیبه ای بخط قدیم آرامی در طرف راست قبر داریوش در نقش رستم وجود دارد. این کتیبه که قسمت مهم آن صدمه دیده و خواندن آن مشکل است هنوز ترجمه نشده و اگر روزی کلید کشف معانی آن بدست آید شاید ثابت کند که رواج خط پهلوی در ایران با اوایل دوره هخامنشی مقارن بوده است.

کشف کتیبه پهلوی فیروزآباد و یافتن بزرگترین کتیبه های این خط در دهکده سر مشهد نزدیک کازرون نیز از کارهای مهم هرتسفلد است.

در شناساندن نقوش انگیخته و حجاری عهد ساسانی هرتسفلد بزرگترین راهنمای دیگران بوده است. تحقیقاتی که او در کوه خواجه سیستان کرده منجر بکشف یکی از ابنیه دوره اشکانی با دیواری مزین بنقاشیهای عالی شده و همین کشف ارتباطی را که بین صنعت ایرانی در آن عهد و صنعت دولت یونانی باختر (باکتریان) وجود داشته بخوبی روشن نموده است.

اگر کسی نظری بفرست تألیفات و نوشته های هرتسفلد تا سال ۱۹۳۹ میلادی که در صفحات ۸۲ - ۹۲ از جلد هفتم مجله صنایع اسلام^۱ (سال ۱۹۴۰ میلادی) منتشر شده بیفکند خواهد دانست که اطلاعات هرتسفلد تنها منحصر بایران نبوده است. در طی همین جنگهای اخیر هرتسفلد کتاب مهم و عظیمی در باب صنعت ایران قدیم منتشر ساخته و بوسیله عکسها و کتیبه هایی که خود از تخت جمشید و جاهای دیگر تحصیل کرده بوده نتایج زحمات خویش را پس از سالیان دراز کاوش و تحقیق در آن گنجانده است.

عنوان این کتاب که بانگلیسی در سال ۱۹۴۱ میلادی در اکسفورد، طبع رسیده
 «ایران و شرق قدیم» است.

اندکی قبل از فوت خود هر تسفلد، بالأخره بزرگترین تألیفات خویش را که
 مدتها در تألیف آن رنج میبرد منتشر ساخت. این کتاب که در دو جلد بسال ۱۹۴۷
 میلادی در شهر پرینستن^۲ امریکا انتشار یافته در باب زردشت و دنیای عهد اوستا.
 شاید این دانشمند آینده شومی را که در انتظار او بود پیش بینی میکرد چه
 این کتاب اخیر او هیچ قسم فهرستی ندارد و بی شباهت بنمونه های مطبوعه که آنرا
 بعجله خواننده باشند نیست. باتمام این احوال کتاب مزبور پر از آراء تازه و متضمن
 عقاید هر تسفلد راجع بزندگان زردشت است.

شرحی که در فوق گذشت نه بقصد ترجمه احوال او نوشته شده نه بعنوان
 ذکر آثار و تألیفات او بلکه بمنزله ادای حقی است از نگارنده نسبت بیگی از بزرگان
 اهل علم که در باب تاریخ قدیم ایران قدمهای عظیمی برداشته است.

پس از درج شرح فوق و اظهار کمال تشکر از آقای ریچارد فرای که زحمت
 نوشتن آن شرح را تقبل نموده اند توضیحاً نوشته میشود که مسافرت آقای ریچارد
 فرای در این تابستان بیشتر بقصد دیدن و استنساخ همان کتیبه سر مشهد کازرون
 بوده است که اول بار هر تسفلد آنرا در سال ۱۹۲۴ میلادی کشف کرده و آقای فرای
 هم در طی نوشته خود بآن اشاره نموده اند.

اگرچه هر تسفلد کتیبه مزبور را ابتدا مکشوف ساخته و در آنار خود نیز
 چند بار از آن یاد کرده لیکن بخواندن و نشر ترجمه آن توفیق نیافته و اقتضای این
 کار تا حدی نصیب آقای ریچارد فرای شده است.

کتیبه سر مشهد که پنج متر طول و دو متر نیم عرض دارد از جهت تفصیل
 بزرگترس کتیبه هائی است که تاکنون بخط پهلوی بدست آمده، بانی این کتیبه موبدان
 موبد عهد شاپور اول و پادشاهان بعد از اوست.

(یادگار)